

SOTSIAALAINETE VALDKONNA ÜLDEESMÄRK

1. Üldalused

1.1 Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete õppe kavandamisel lähtutakse meie kooli põhiväärtustest: **avatus**, **loovus** ja **koostöö**. Kooli visiooni kohaselt õpib Tallinna Kunstigümnaasiumis mitmekülgne isiksus, kes teadvustab oma eesmärgid ja oskab neid saavutada. Meie kooli õpilane püüab mõista oma kaasõpilasi ja soovib nendega suhelda. Me **suhtume avatult** erinevate kultuuride tavade, ajalooliste eripärade ja kommetega tutvumisse. Meie õpilased on võimelised tegema **tõhusalt koostööd** rühmades. **Loovuse** arendamiseks julgustatakse õpilasi väljendama enda arvamusi ning mõtteid mitmekesisel ja originaalsel viisil läbi tekstianalüüsi ja esitluste.

Sotsiaalainete pädevus arendab õpilase võimet tulla iseendaga toime, tegutseda oma kogukonnas vastutustundlikult, olla aktiivne kodanik ning mõtestada ühiskondlikke suhteid ka minevikus, lähtudes ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;

7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

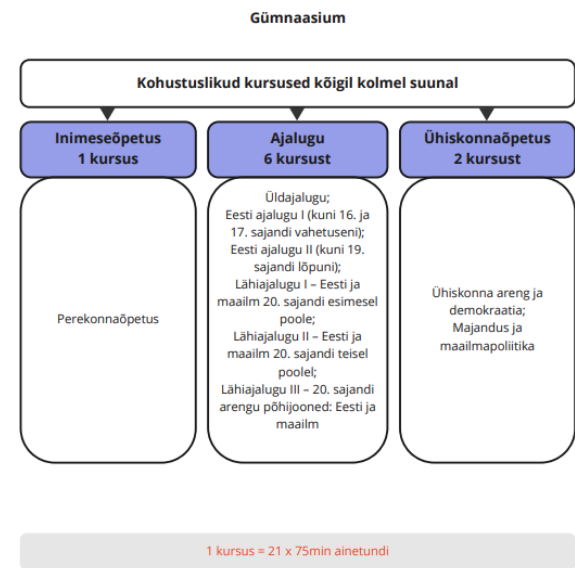
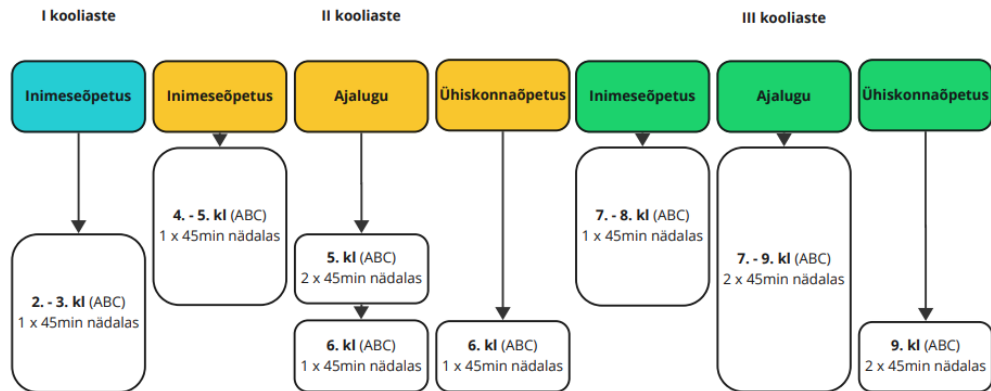
1.2 Suvemäe kooliosa

Suvemäe kooliosa ainevaldkonna üldosa kirjeldus on leitav siit - [Sotsiaallained Ainevaldkonna kirjeldus.docx](#)

1.3 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Sotsiaallainete valdkonda kuulub kolm õppeainet: inimeseõpetus, ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid Tallinna Kunstigümnaasiumis põhikoolis ja gümnaasiumis jaotatud järgmiselt:

Sotsiaalainete ainevaldkond koosneb järgnevatest õppeainetest:
inimeseõpetus, ajalugu, ühiskonnaõpetus.

1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaallainetes analüüsitakse inimese ja ühiskonna suhteid ning toimimist nii minevikus kui ka tänapäeval. Sotsiaallainete õppimine võimaldab õpilastel omandada oskusi mõistmaks põhjus-tagajärje seoseid ühiskonna arengus ning aitab kujundada väärtushinnanguid ja empaatiavõimet lähtuvalt ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õpe lähtub Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalooõpetuses omandatakse olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma mineviku ning kultuuripärandi kohta. Aine kaudu õpitakse orienteeruma kultuuriruumis ning selle põhjal analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse. Ajaloo aine võimaldab õpilastel mõista seoseid mineviku ja tänapäeva vahel ning minevikusündmuste mõju ühiskonna arengule.

Inimeseõpetus toetab õpilase toimetulekut eakaaslaste seas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas, lõimides õppesisu kõikides kooliastmetes. Aine eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse ka esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud, mis loovad vajalikud eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja sidusa ühiskonna tugevdamiseks. Õppe käigus luuakse õpilases vajalikud eeldused ja teadmised toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena, õpilane omandab oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Ühiskonnaõpetus arendab õpilases demokraatlikke väärtuseid ja aitab tal mõista enda kultuurilist identiteeti ning aktsepteerida ja mõista mitmekultuurilist ühiskonda.

Valdkonnasisese lõimingu eesmärk on arendada õpilasest terviklik isiksus, kes omab positiivset suhtumist nii iseendasse kui ka teistesse, võttes arvesse enda kaasinimesi. Selline isiksus lähtub üldinimlikest väärtustest ning suudab mõista ja tajuda ühiskonnas toimuvat. Oluline on tema valmisolek osaleda ühiskonnaelus, võtta vastutus oma otsuste eest ning mõista indiviidi rolli globaalses kontekstis. Majandusliku ja keskkondliku käitumise osas teeb ta teadlikke ja vastutustundlikke otsuseid ning panustab seeläbi ühiskonna arengusse. Sotsiaalvaldkonna õppeainetes on oluline koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise võime.

1.4 Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppe kavandamine ja korraldamine sotsiaallainetes hõlmab struktureeritud ja eesmärgipärast protsessi, et tagada õpilaste terviklik areng sotsiaalsetes teadmistes ja oskustes.

- **Õpieesmärkide seadmine:** Õpetaja töökaardis on välja toodud mõõdetavad õpieesmärgid, mis peaksid peegeldama sotsiaainete valdkonna olulisi teadmisi ja oskusi ning arvestama õpilaste arengutasemega. Näiteks võivad ainete õpieesmärgid hõlmata sotsiaalset teadlikkust, kriitilist mõtlemist, suhtlusoskusi jne. Lähtuvalt õpieesmärkidest ja õpitulemustest sõnastab õpetaja iga tunni eesmärgi(d), mis arutletakse õpilastega läbi ja kajastatakse eKooli tunnikirjelduses.
- **Õppesisu valik ja struktureerimine:** Õppetöö kavandamisel ja läbiviimisel tuleb valida õppesisu, mis toetab õpieesmärkide saavutamist. See hõlmab oluliste teemade ja kontseptsioonide väljatöötamist, mis aitavad õpilastel mõista sotsiaalseid nähtusi, ajaloolisi sündmusi, ühiskondlikke struktuure jms. Õppesisu tuleks struktureerida järk-järgult, alustades lihtsamatest teadmistest ning põhitõdedest ja liikudes edasi keerulisemate teemade juurde. Õppesisu valiku tegemisel tuleb arvestada, et tundides osalevad erineva eesti keele tasemega õpilased.
- **Õpetamismeetodite valik:** Õpetamismeetodid on vaheldusrikkad ja sotsiaainetes võivad sobivad meetodid olla rühmatööd, arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, välitööd, uurimisprojektid ja iseseisev lugemine. Õpetamismeetodid peaksid soodustama õpilastevahelist suhtlust, aktiivset osalust, kriitilist mõtlemist, autonoomiat ja koostööd.
- **Õppematerjalide ja ressursside ettevalmistamine:** Materjalid on mitmekülgsed, asjakohased ja kättesaadavad. Tundides kasutatakse õppevahendina artikleid, videoid, veebipõhiseid ressursse, praktilisi näiteid ja vähesel määral õpikuid.
- **Hindamismeetodite valik:** Õpilaste hindamisel kaasatakse protsessi ka õpilast ennast, aeg-ajalt rakendatakse ka õpilaselt-õpilasele hindamist. Hindamise aluseks on õppekavas välja toodud õpitulemused ning nende saavutatuse tase, mis on õpetajale tagasisideks õppe edasise planeerimisel. Hindamise aluseks võivad olla kirjalikud tööd, esitlused, projektid, grupitööd ja arutelud. Oluline on valida mitmekesised ja õpieesmärkidega kooskõlas olevad hindamisviisid.
- **Diferentseerimine ja kaasamine:** Õppe kavandamisel tuleb arvestada õpilaste erinevate vajaduste ja võimetega. Diferentseerimine võimaldab pakkuda õppijatele erinevaid õppematerjale, ülesandeid ja toetavaid meetodeid. Samuti tuleks tagada kaasamine, et erinevad vaatenurgad ja kogemused saaksid õppetöös esindatud. Selleks tuleb tunnis kasutada mitmekesiseid materjale ja õpimeetodeid.

1.5 Hindamine

Ajalugu	Inimeseõpetus	Ühiskonnaõpetus
Hindamise aluseks on õpitulemused. Hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajalooksündmuste ja -nähtuste kohta. Ajalooteadmistena käsitletakse	Hindamise aluseks on õpitulemused. Hinnatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja seostamisoskust. Õpilase hoiakuid, arengut, pädevusi ja	Hindamise aluseks on õpitulemused. Hinnatakse õpilase arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise

lisaks faktiteadmistele ka sündmuste, muutuste ning asjaolude kirjeldamisoskust ja teadlikkust ajalooliselt protsessist. Hindamisele lähevad ka oskused nagu tõlgendamis-, võrdlemis-, seostamis- ja järeldamisoskused jne.	väärtushinnanguid tagasisidestatakse, aga ei hinnata.	oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu.
Diagnostilist hindamist rakendatakse õppeprotsessis, et selgitada välja õpilase eelteadmised ja oskuste tase parima võimaliku õpitee kujundamiseks. Kujundavat hindamist kasutatakse suulise ja kirjaliku jooksva tagasiside andmiseks, et informeerida õpilast õpitulemuste saavutatusest, arengukohtadest ja tugevustest. Õppeprotsessis võidakse rakendada enesehindamist ning –refleksiooni. Kokkuvõttev hindamine toimub suurema teema, õppeperioodi ja õppeaasta lõpus, et kontrollida õpieesmärkide ja õpitulemuste saavutatust.		
1. - 3. klassis ehk I kooliastmes kasutatakse õpilaste hindamisel kirjeldavaid sõnalisi hinnanguid, millel puudub numbriline ekvivalent. Märkimisel kasutatakse järgmiseid tähiseid: KV - kirjalik vastus; SV - suuline vastus; KH - koondhinnang, X - tegemata töö. Tähisele lisatakse õpilase teadmisi, oskusi kirjeldav sõnaline hinnang lähtudes õppekavas toodud oodatavatest tulemustest, 4. - 12. klassis hinnatakse õpilasi viiepalli süsteemis, kasutades numbreid “1, 2, 3, 4, 5” ja tähist “X” tähistamaks tegemata tööd. Erandiks on uussisserändajad, kelle puhul rakendatakse sõnalist hindamist (KV, SV, KH ja X). Uussisserändajate puhul on erandiks inimeseõpetus 8. klassis ja kõik õppeained 9. klassis, kus kõiki õpilasi hinnatakse viiepalli süsteemis.		

2. Lõiming, üldpädevused ja läbivad teemad I Kooliaste

Eesmärk	Inimeseõpetus	Üldpädevus(ed)
Elukestev õpe ja karjääri kujundamine	Minu huvialad, lähiümbruse töömaailm, erinevad ametid, nende olulisus ja omavahelised seosed. Minu pereliikmete tööd.	Enesemääratluspädevus. Suhtluspädevus.
Keskkond ja jätkusuutlik areng	Keskkonnataju kujunemine, looduse vahetu kogemine. Kodu- ja kooliümbros. Mina looduses; kuidas olla säästlik; keskkonnasõbralik eluviis	Kultuuri- ja väärtuspädevus.
Kodanikualgatus ja ettevõtlikus	Koostöö ja ühiste ettevõtmiste kogemus. Osalemine ühisüritustel, inimeseõpetuse teemade käsitlemine projektipäevadel, vabatahtlik töö, talgud (maailmakoristuspäev); klassiõhtute korraldamine ja osalemine; osalus koolilaaal. Töö ja raha.	Ettevõtlikkuspädevus. Sotsiaalne ja kodanikupädevus.
Kultuuriline identiteet	Oma kultuuri eripärade kogemine; pere ja kogukonnatraditsioonid; tähtpäevade tähistamine. Oma kultuurile omane käitumisharjumuste harjutamine; positiivse uudishimu tekitamine teiste kultuuride suhtes. Eesti teiste riikide seas, Eesti sümbolid; Eestis elavad erinevad rahvused.	Kultuuri- ja väärtuspädevus.
Teabekeskkond ja meediakasutus	Suhtlemine igapäevases suhtluskeskkonnas. Õpilasele suunatud teabe eesmärgi mõistmine, olulise ja ebaolulise teabe eristamise õppimine; privaatse ja avaliku ruumi käitumisharjumused. Turvaline käitumine sotsiaalmeedias. Reklaam ja asjad. Internetimaailm. Teabeallikad, info otsimine.	Digipädevus. Suhtluspädevus.
Tehnoloogia ja innovatsioon	Digipädevuse kujundamine, arvuti kasutamise algtõed; loovtöö või ettekande vormistamine digitaalselt. Fotode ja videote integreerimine õppesse.	Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus. Digipädevus.
Tervis ja ohutus	Tervisliku ja ohutu käitumisharjumuste kujundamine. Tervist väärtustava hoiaku kujundamine füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse heaolu osas. Ohu olemuse ja selle mõistmine igapäevaelus. Ohutu ja turvalise käitumise õppimine ning harjutamine (evakueerumise harjutamine).	Enesemääratluspädevus. Õpipädevus.

Väärtused ja kõlblus	Heade kommete omandamine, lugupidamine enda ja teiste suhtes; ausa, salliva, hooliva ja õiglase klassikollektiivi kuulumine. Lubadustest kinni pidamine. Lapse õigused ja kohustused.	Kultuuri- ja väärtuspädevus.
Tallinna Kunstigümnaasiumis toetatakse õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut lisaks ainetundidele ka läbi järgnevate programmide, projektide ja tundide: 1. Hommikuringid (1. klass) 2. Klassijuhataja tunnid (1.-3. klass) 3. VEPA – programm 4. Huvitunnid(1-3 klass)(4-6 klass)(7.-9 klass) 5. Roheline kool 6. Liikumakutsuv kool 7. Projektipäevad 8. Õppekäigud 9. Schoolfood4change 10. Kooliüritused (TKG Fest, aktused, õpilaskogunemised, maailmakoristuspäev, vaimse tervise päev jms.)		

II Kooliaste

Teema	Ajalugu	Ühiskonnaõpetus	Inimeseõpetus	Üldpädevus(ed)
Elukestev õpe ja karjääri kujundamine	Majanduse roll ajaloolises kontekstis, majanduskriisid.	Mis on majandus? (sissejuhatus) Ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikud elukutsed, ettevõtted. Töötamine kui peamine elatusallikas. Töökultuur ja -eetika. Teabe leidmine.	Inimese elukaar, arenguetapid. Enesekohased ja sotsiaalsed oskused, sotsiaalsed suhted. Erinevused inimeste vahel, sallivus, positiivsete omaduste ja mõtlemise väärtustamine. Tervisekäitumine. Emotsioonide kontrollimine ja juhtimine.	
Keskkond ja jätkusuutlik	Inimtegevuse ja keskkonna vastatsikune mõju näited ajaloost	Teadlik tarbimine. Tarbimiskultuur, eetiline ja jätkusuutlik ostlemine, jäätmete vähendamine.	Tervislik eluviis ja keskkond, eluviisi ja keskkonna mõju tervisele. Kohalikud ja globaalsed keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Säästev tarbimine, keskkonnateadlikkus.	
Kodaniku algatus ja ettevõtlikkus	Kodanikualgatused ajaloos, nagu Balti kett, kodanikuõiguste liikumine ja naiste valimisõiguse liikumine	Mikrofinantseerimine ja sotsiaalne ettevõtlus, kasvava majanduse vastu võitlemine ja kogukonna arendamise korporatsioonid (CDC-d)	Kodanikuühenduse, kodaniku algatuse, vabatahtliku töö mõisted. Koostööoskused, kokkulepete sõlmimine. Seadused. Eelarve, kulutused. Raha teenimine, kasutamine, laenamine, säästmine.	
Kultuurilised identiteet	Kunsti- ja kultuuriajalugu.	Mitmekultuuriline ühiskond. Rahvus, usk ja identiteet.	"Mina" kui kultuurikandja. Erinevused kultuuride ja inimeste vahel, erinevuste väärtustamine, sallivus. Kultuuritraditsioonid. Euroopa riigid ja rahvad. Kogukonnad.	

Teabekeskkond ja meediakasutus	Ajaloo allikad, allikate usaldusväärsuse hindamine. Esmane, kirjalik, suuline, audiovisuaalne allikas.	Erinevad teabekanalid.	Meedia ohud ja mõjud. Vastutus sõnade ja tegude eest. Allikakriitilisus, usaldusväärsed allikad. Autoriõigus. Nõustamis- ja abivõimalused.	
Tehnoloogia ja innovatsioon	Tehnoloogia areng, tehnoloogia roll ajaloolises kontekstis. Tehnoloogia ja kultuuri vahelised seosed.	Kuidas tehnoloogia ja internet ühiskonda mõjutab? Sotsiaalne käitumine internetis.	Digipädevus. Interneti kasutamise võimalused igapäevaelus. Käitumine nutiseadmetega, tervis. Tehnoloogia kasutamine õppetöös ja isikliku elu korraldamisel. Info otsimine tehnoloogiat kasutades.	Digipädevus.
Tervis ja ohutus	Tervise ja hügieeni roll läbi ajaloo. Kuidas on inimeste käitumine mõjutanud ajaloolisi sündmusi?	Riskikäitumise ennetamine. Sõltuvuskäitumine	Vaimne, sotsiaalne, füüsiline ja seksuaalne heaolu. Tervislik eluviis, tervisekäitumine. Stress. Riskikäitumine. Sõltuvuskäitumine. Esmaabi. Tervislik elukeskkond. Usaldusväärsed terviseinfo allikad.	
Väärtused ja kõlblus	Demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele iseloomulikud tunnused ajaloos.	Demokraatliku ühiskonna tähendus ning sisu. Eesti Vabariigi seadused (sissejuhatus)	Koolidemokraatia (demokraatlik haridus), demokraatia põhimõtted ja selles osalemine. Demokraatia põhimõtted koolis, oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatia toetamine. Võrdõiguslikkus. Eelarvamused, stereotüübid. Oma tervise kaitsemine, õiguste eest seismine. Inimõigused. Sõprus, ühtekuuluvus, lugupidamine.	

III Kooliaste

Teema	Ajalugu	Ühiskonnaõpetus	Inimeseõpetus
Elukestev õpe ja karjääri kujundamine	Käsitöö õppimine. Renessanss, Valgustusajastu, käsitöökojad, tööstusrevolutsioon, kaasaegsed haridussüsteemid 19. ja 20. sajandil, interneti areng, digitaaltehnoloogiad ja veebipõhised õppeplatvormid.	Indiviidi, perekonna ja ühiskonna vahelised seosed. Grupp.	Inimene kui sotsiaalne olend. Normid ühiskonnas. Mina-käsitlus, suhete psühholoogiline aspekt. Eneseanalüüs, elutee kujundamine. Enesekasvatus. Kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, kehtestav käitumine.
Keskkond, jätkusuutlik areng	Demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele iseloomulikud tunnused ajalooos.	Teadlik ning jätkusuutlik tarbimine. Taaskasutus ning roheline mõtlemine indiviidi, ettevõtte ja ühiskonna tasemel. Ringmajandus, teadlikud tarbimisvalikud, kiirmoe mõju, toidu jätkusuutlikkus, vastutustundlik reisimine, kogukonna kaasamine.	Keskkonnategurite mõju inimeste arengule ja otsustele. Keskkonnateadlikud tegevused, nende rakendamine kodukohas või koolis. Teadlik tarbimine, säästlik areng, taasaareng.
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus	Majanduse roll ajaloolises kontekstis, majanduskriisid.	Ettevõtlus, majandus. Isiklik majanduslik toimetulek. Õiglane ettevõtlus. (Roheline kool) Sotsiaalne turvalisus, heaoluühiskond.	Abivalmidus, vabatahtlik töö. Kodanikualgatus. Kodukoht ja kodukoha traditsioonid, üritused. Kodanikuõigused.

Kultuuriline identiteet	Kunsti- ja kultuuriajalugu. Ühiskondliku mitmekesisuse mõistmine.	Kultuuridevahelise suhtluse ja koostöö olulisus ühiskonna jätkusuutlikkuses ja arengus. Mitmekultuuriline ühiskond.	Rühma mõju käitumisele. Kultuuriline mitmekesisus, erinevad rahvuskultuurid. Sallivus. Riiklikud tähtpäevad. Rahvussümbolid, rahvakultuur. Aktiivne osavõtt ühiskonnaelus. Töö kooli õpilasomavaltsisuses.
Teabekeskond ja meediakasutus	Erinevad ajaloo allikad. Ajaloosündmuste ja -nähtuste põhjused ja tagajärjed.	Teabe leidmine; teabe leidmine töö kohta. Info teadlik tarbimine. Erinevad teabekanalid ning nende mõju indiviidile ning gruppidele.	Teaduspõhised allikad terviseinfo saamiseks. Usaldusväärsed tervisespetsialistid.
Tehnoloogia ja innovatsioon	Tehnoloogia areng, tehnoloogia roll ajaloolises kontekstis. Tehnoloogia ja kultuuri vahelised seosed.	Innovatsioon, leiutis. Kuidas tehnoloogia ja internet ühiskonda mõjutab? Sotsiaalne käitumine internetis.	Tehnoloogia kasutamine õppetöös ja isikliku elu korraldamisel. Info otsimine tehnoloogiat kasutades.
Tervis ja ohutus	Tervise ja hügieeni roll läbi ajaloo. Kuidas on inimeste käitumine mõjutanud ajaloolisi sündmusi?	Tootemärgistus, tarbimine ning tarbijakaitse. Interneti hügieen. Sotsiaalne käitumine ning selle mõjud individuaalsel ja ühiskonna tasemel	Riskikäitumisega seotud seadused (uimastid, seksuaalne turvalisus). Füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikused seosed ja neid mõjutavad tegurid. Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse seos tervise, tervisevalikute tagajärjed. Terviseinfo allikad.

Väärtused ja kõlblus	Demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele iseloomulikud tunnused ajaloos. Väärtuste ning ühiskondlike normide muutumine ajaloos.	Demokraatliku ühiskonna tähendus ja sisu, Eesti Vabariigi seadused, nende täitmine. Milline on seaduskuulekas kodanik? Demokraatlikud institutsioonid ning nende ülesanded.	Normide vajalikkus ühiselus. Hoolivuse, aususe, õigluse ja vastutustunde väärtustamine aktiivse ühiskonnaliikmena. Erinevuste mõistmine, sallimine, väärtustamine.
-----------------------------	---	--	---

3. Õpitulemused õppeaineti ja kooliastmeti

3.1 Inimeseõpetus põhikoolis

I KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu I kooliastmes I kooliastmes käsitletakse järgmisi teemasid: mina, mina ja teised, mina ja tervis, mina ja minu pere, mina ja Eesti, mina: aeg ja asjad ning mina: teave ja asjad. Õpilane: 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; 2) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat; 3) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; 4) teab, kes on Eesti Vabariigi president; 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; 6) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi; 7) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; 8) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada; 9) sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega; 10) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega; 11) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; 12) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest; 13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas; 14) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida; 15) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust; 16) demonstreerib õpitu olukorras üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist; 17) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähistusi;	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 3. klassi lõpetaja: 1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku. 2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse. 3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel. 4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused. 5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust. 6. Tunneb liiklusreegleid. 7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust. 8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi. 9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust. 10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida. 11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse. 13. Oskab oma tervist hoida. 14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest. 15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist. 16. Oskab kasutada lihtsamaid
	Hindamine

18) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist; 19) märkab liiklusohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; 20) loetleb erinevaid teabeallikaid; 21) leiab infot erinevatest allikatest; 22) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; 23) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; 24) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel; 25) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi; 26) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust; 27) teab, et vägivallal on eri vormid; 28) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; 29) teab abi saamise võimalusi inimväärikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; 30) demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral; 31) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt; 32) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja; 33) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest; 34) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid; 35) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust; 36) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve; 37) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;	Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisel kasutatakse kujundava hindamise põhimõttel sõnalisi hinnanguid (KV,SV,KH,PH,X). Hinnatakse põhiliselt positiivset õpitulemust, rõhk on sisulisel tagasisidel, mis toob esile õpilase tugevused ja edusammud. Õpilane õpib õpetaja juhendamisel ise oma ja kaaslaste tööle tagasisidet andma. Õppetöö vältel tuuakse koostöös õpetajaga esile: 1) oskused ja teadmised, mis on hästi omandanud; 2) oskused või teadmised, mille omandamiseks peab veel tööd tegema; 3) võimalused oma õpistrateegiaid muuta
--	---

38) selgitab ja demonstreerib õpistuatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; 39) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi; 40) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; 41) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.	
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
2.klass (abc) 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; 2) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat; 3) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; 4) teab, kes on Eesti Vabariigi president; 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; 6) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi; 7) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; 8) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada; 9) sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega; 10) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega; 17) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid; 18) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist; 19) märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; 38) selgitab ja demonstreerib õpistuatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; 39) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;	Koolibri Inimeseõpetuse Tööraamat 2. ja 3.klass? Minu Väike Planeet õppevideod opiqust.
3.klass (abc)	Koolibri Inimeseõpetuse Tööraamat 2. ja 3.klass?

11) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
12) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;
14) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
15) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
20) loetleb erinevaid teabeallikaid;
21) leiab infot erinevatest allikatest;
22) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
23) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
24) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
25) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
26) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;
27) teab, et vägivallal on eri vormid;
28) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
29) teab abi saamise võimalusi inimväärikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
30) demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral;
34) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
35) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;
36) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
37) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;

Minu Väike Planeet õppevideod opiqust.
Vajadusel lisamaterjalid opiqust.

40) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; 41) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.	
---	--

II KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu II kooliastmes II kooliastmes käsitletakse tervise ja suhtlemise teemasid, sealhulgas murdeiga ja kehalised muutused, turvalisus ja riskikäitumine, haigused ja esmaabi, konfliktid ja probleemilahendus, positiivne mõtlemine. Õpitulemused: 1) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; 2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; 3) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust; 4) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; 5) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; 6) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi; 7) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; 8) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi; 9) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas; 10) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust; 11) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 12) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga; 13) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; 14) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 6. klassi lõpetaja: 1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist. 2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv. 3. Mõistab, et murdeas arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust. 4. On loov ja ettevõtlik. 5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. 6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatenä. 7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid. 8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust. 10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
--	---

15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia; 16) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel; 17) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest; 18) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; 19) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; 20) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid; 21) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatilisel ja suhteid tugevdavalt väljendada; 22) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme; 23) selgitab konflikti häid ja halbu külgi; 24) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise; 25) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele; 26) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi; 27) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; 28) toob näiteid meediaga seotud ohtudest; 29) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele; 30) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias; 31) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;	11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust. 12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida. 13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele. 14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi. 15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid Hindamine Õpilane õpib koostöös kaaslaste ja õpetajaga seadma endale õpieesmärgid ning andma tagasisidet oma ja kaaslaste teadmiste, oskuste, õppeprotsessile ja edenemisele õpitavas võõrkeeles, isegi kui eneseväljendusoskus on piiratud. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnete (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalisel hinnangul rõhutatakse eelkõige seda, mida õpilane on hästi teinud.
---	--

32) otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust; 33) märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi; 34) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära; 35) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus; 36) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid; 37) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); 38) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; 39) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist; 40) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest; 41) selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid; 42) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi; 43) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele; 44) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi	
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
4. klass (ABC) Tervis ja selle mõjutajad 36) selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid; 37) seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); 38) toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;	Tervist, tervis! 5. klassi inimeseõpetuse õpik Autor Kersti Lepik Kunstnik Kirke Kangro, Natalja Litvinova

Tervislik eluviis ja elukeskkond

40) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;

41) selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;

28) toob näiteid meediaga seotud ohtudest;

30) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;

29) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;

39) toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;

41) selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;

15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;

Vaimne tervis

5) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;

29) selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;

15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;

30) mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;

Murdeiga

7) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;

8) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;

9) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas;

10) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;

Sotsiaalsed oskused ja turvalisus

17) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;

Inimeseõpetuse tööraamat II kooliastmele I osa Autor Heli Israel (soovituslik)

<https://www.youtube.com/@TerviseArenguInst>

[Õppetegevust aktiivistavad meetodid - Õppekava materjalide veeb - Õppekava materjalide veeb \(projektid.edu.ee\)](#)

18) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; 19) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; 27) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; Suhtlemine 17) toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest; 18) demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; 19) kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; 20) eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid; Haigused ja esmaabi 42) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;	
5.klass (ABC) Tervis ja Keskkond 1) teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; 2) toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; 31) teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine; 32) otsib, leiab ja esitab usaldusväärtetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust; Haigused ja esmaabi 42) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi; Turvalisus ja Riskikäitumine 40) toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;	Tervist, tervis! 5. klassi inimeseõpetuse õpik Autor Kersti Lepik Kunstnik Kirke Kangro, Natalja Litvinova Suhtlemine on lahe. 6. klassi inimeseõpetuse õpik Autor Margit Kagadze, Katrin Kullasepp Kunstnik Kirke Kangro https://www.youtube.com/@TerviseArenguInst https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/13033880271_Seksuaalkasvatus_II_ja_III_kooliaste_est.pdf

43) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikkust mõju tervisele;

44) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi

22) toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;

15) toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;

16) teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;

Murdeiga ja kehalised muutused

7) nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;

8) toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;

9) toob näiteid erinevast arengutempost murdeas;

10) selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;

4) selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;

Suhtlemine ja käitumiskultuur

34) teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;

35) toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;

3) toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;

6) selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;

21) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;

Konfliktid ja probleemilahendus

23) selgitab konflikti häid ja halbu külgi;

24) kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;

[Õppetegevust aktiivistavad meetodid - Õppekava materjalide veeb - Õppekava materjalide veeb \(projektid.edu.ee\)](#)

<https://www.stat.ee/>

25) eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele; 26) valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi; 27) lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; 13) näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; 14) kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; Positiivne mõtlemine 5) toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; 11) mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 12) seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga;	
--	--

III KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu III kooliastmes III kooliastmes käsitletakse inimese arengu, turvalisuse, tervise- ja riskikäitumisega seotud teemasid, sh inimese areng ja murdeiga, inimene ja rühm, suhted ja seksuaalsus ning inimene, valikud ja õnn. Õpitulemused: 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; 2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast; 3) seostab inimese kasvumist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; 4) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 8. klassi lõpetaja: 1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. 4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. 5. On loov ja ettevõtlik. 6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
--	---

5) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; 6) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; 7) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel; 8) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest; 9) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist; 10) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; 11) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpisisituatsioonis toimetulekut rühma survega; 12) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid; 13) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest; 14) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; 15) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust; 16) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; 17) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; 18) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; 19) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; 20) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;	7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv. 8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega. 9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi. 10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. 11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi 12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid. 13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus. 14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta. Hindamine Õpilane õpib koostöös kaaslaste ja õpetajaga seadma endale õpieesmärgid ning andma tagasisidet oma ja kaaslaste teadmistele, oskustele, õppeprotsessile ja edenemisele õpitavas võõrkeeles, isegi kui eneseväljendusoskus on piiratud. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalisel hinnangul rõhutatakse eelkõige seda, mida õpilane on hästi teinud.
--	---

21) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; 22) demonstreerib õpitu olukorras inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; 23) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest; 24) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; 25) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest; 26) analüüsib enda tervise seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; 27) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; 28) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus; 29) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis; 30) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; 31) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; 32) demonstreerib õpitu olukorras esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi; 33) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele; 34) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi	
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
7.klass (ABC) Tervisekäitumine 25) toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;	Muutuste maailm. 7. klassi inimeseõpetuse õpik Autor Margit Kagadze , Katrin Kullasepp https://www.youtube.com/@TerviseArenguInst

23) toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
24) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
30) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
14) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
15) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;

Inimese areng ja murdeiga

2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;
3) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;

Turvalisus ja riskikäitumine

29) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;
31) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
32) demonstreerib õpitu olukorras esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;

Inimene ja rühm

8) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
9) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
10) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
11) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega;
12) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;

Suhted ja seksuaalsus

www.narko.ee
www.alkoinfo.ee

https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/13033880271_Seksuaalkasvatus_II_ja_III_kooliaste_est.pdf

[Õppetegevust aktiivistavad meetodid - Õppekava materjalide veeb - Õppekava materjalide veeb \(projektid.edu.ee\)](#)

<https://tai.ee/et/tervis-ja-heaolu>

<https://statistika.tai.ee/>

<https://www.stat.ee/>

16) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; 17) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; 19) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; 33) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele; 21) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; Inimene, valikud ja õnn. 5) toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; 4) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; 6) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; 13) analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;	
8.klass (ABC) Tervisekäitumine 14) teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; 24) analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; 30) analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; 15) analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust; 26) analüüsib enda tervises seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; 27) analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;	Tervis - minu valikud. 8. klassi inimeseõpetuse õpik Autor Evelyn Kiive , Merike Kull , Kristi Kõiv , Kai Part https://www.youtube.com/@TerviseArenguInst www.narko.ee www.alkoinfo.ee https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/13033880271_Seksuaalkasvatus_II_ja_III_kooliaste_est.pdf Õppetegevust aktiivistavad meetodid - Õppekava materjalide veeb - Õppekava materjalide veeb (projektid.edu.ee) https://tai.ee/et/tervis-ja-heaolu

28) analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;

Inimese areng ja murdeiga

2) selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;

3) seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;

Turvalisus ja riskikäitumine

29) toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;

31) analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;

32) demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;

Inimene ja rühm

8) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;

9) toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;

10) analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;

11) kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega;

12) toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;

Suhted ja seksuaalsus

16) kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;

17) selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;

<https://statistika.tai.ee/>

<https://www.stat.ee/>

19) selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; 33) toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele; 21) mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; 18) analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; 20) toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest; 34) analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi 22) demonstreerib õpituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; Inimene, valikud ja õnn. 6) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; 7) analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel; 1) kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;	
--	--

3.2 Ajalugu põhikoolis

II KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu II kooliastmes	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 6.Klassi lõpetaja:
---	--

II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajaloosündmuste, isikute ja eluoluga minevikus. Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja VanaRooma ajaloost. Õpitulemused: 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: e.Kr., p.Kr, sajand, aastatuhat jt; 2) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid; 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; 4) kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid; 5) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut; 6) paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid; 7) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; 8) kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; 9) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; 10) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid; 12) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi; 13) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;	1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis. 4. Teab näiteid kodukoha minevikust. 5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos. 6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus. 7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu. 8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev. 9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis. 10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos. 11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata. 12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos. 13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal. 14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud. 15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud. Hindamine Õpilane õpib koostöös kaaslaste ja õpetajaga seadma endale õpieesmärged ning andma tagasisidet oma ja kaaslaste teadmistele, oskustele, õppeprotsessile ja edenemisele õpitavas võõrkeeles, isegi kui eneseväljendusoskus on piiratud. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalises hinnangus rõhutatakse eelkõige seda, mida õpilane on hästi teinud.
--	---

14) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; 15) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; 16) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi; 17) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; 18) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 19) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; 20) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel; 21) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.	
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
5.klass (ABC) Ajaarvamine 1) Oskab kasutada ajaga seotud mõisteid nagu eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma numbrid ja araabia numbrid. 2) Oskab paigutada ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja ajaloo perioode. 3) Oskab õigesti kasutada ajaühikuid. 4) Oskab lahendada ülesandeid ajatelje abil. 5) Mõistab, et ajaloo jagamine on kokkuleppeline ja ajaloolased teevad seda, et lihtsustada ajaloo uurimist. 6) Oskab jagada ajalugu perioodideks: esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu Ajalooallikad	• Inimesed ajas. Ajaloo õpik 5. klassile. Autor - Milvi Martina Piir • Ajalooga seotud mõisted: https://wordwall.net/et/resource/4723958/ajalugu/m%c3%b5isted-ptk-1-4-inimesed-ajas-5kl • Ajaarvamine https://www.youtube.com/watch?v=qTWQIoEsiF8 • Mida hoitakse muuseumis, mida arhiivis?: https://www.ra.ee/oppematerjal/muuseum-ja-arhiiv/?filters=age=pohikooli-ii-aste • Kuidas me ajaloo suhtleme https://ajalugu.haridusekraanil.ee/teoreetiline-osa/aeg-loos/kuidas-me-minevikuga-suhtleme

- 1) Teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks, ning oskab tuua iga kategooria kohta näiteid.
- 2) Nimetab ja liigitab erinevaid ajalooallikaid.
- 3) Kasutab ajalooallikatega seotud mõisteid õiges kontekstis, sealhulgas: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, samuti muuseum ja arhiiv.
- 4) Iseloomustab erinevate allikate tüüpide eripära ja hindab nende usaldusväärsust.
- 5) Oskab kasutada perekonnaloo uurimisel erinevat tüüpi allikaid.

Ajaloosündmused, isikud ja eluolu

Muinasaeg

- 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailmas, Eestis ja isiklikus elus, sealhulgas kodukoha ja Eestiga seotud muinasaja asulate tekkimisest ja kujunemisest.
- 2) Kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja sotsiaalse rolli arengut, samuti avastusi ja leiutisi ning nende tähtsust.
- 3) Teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi, Läti Henriku ja Lembitu tähtsust ajaloos ning Henriku Liivimaa kroonika olulisust ajalooallikana.

Keskaeg

- 1) Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja sotsiaalsest rollist ühiskonnas.
- 2) Selgitab kiriku rolli keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos, toob näiteid kodukoha või Eesti ajaloomälestistest ning nende olulisusest.
- 3) Kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid ning kasutab jooniseid ajalooliste asulate kirjeldamiseks, näidates, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng on mõjutanud igapäevaelu.

Uusaeg

- Keskaja Tallinna kaart: <http://www.travelandlifestylediaries.com/2014/02/panoramic-medieval-views-of-old-town.html>
- Tallinna Linnaelumuuseum: <https://linnamuuseum.ee/linnaelumuuseum/>
- Rahvakalender: <http://www.folklore.ee/Berta/kalender.php>
- Eesti rahvarõivad: <https://rahvaroivad.ee/>
- Teatri ja Muusikamuuseumi muuseumitund “Lood ja laulud”: <https://www.ajaloomuuseum.ee/haridus/pohikoolile2/lood-ja-laulud>
- Eestlaste perekonnanimed: <https://www.ra.ee/apps/onomastika/index.php/et>
- Ajaloolised fotod: www.ajapaik.ee
- Kodukohaga seotud videosid ajastu ja teema kohta: <https://arkaader.ee/landing/br/rHczO7kKnl>

1) Toob näiteid uusaja sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos, sealhulgas ajalooliste isikute tähtsusest ja inimtegevuse mõjust looduskeskkonnale minevikus.

2) Mõistab ajaloosündmuste ajalist järjestust, selgitab põhjus-tagajärg seoseid ja põhjendab ajalooliste isikute olulisust.

3) Näitab, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng on mõjutanud inimeste igapäevaelu.

4) Kirjeldab uusaja inimeste eluolu, esitleb kodukoha ajaloo lugusid ja leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.

Ärkamisaeg ja Eesti iseseisvumine

1) Nimetab ajaloolisi isikuid nagu Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson ja Jakob Hurt, selgitades nende tähtsust kultuuriloos.

2) Kirjeldab ärkamisaja tähtsamaid sündmusi ning kodukoha isikuid, sündmusi ja ajaloomälestisi.

3) Teab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid, sealhulgas Konstantin Pätsi, Konstantin Koniki ja Jüri Vilmsi tähtsust, ning millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik.

4) Teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi

5) Teab võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos, Jaan Poska olulisust ning Tartu rahu tähtsust.

6) Oskab kirjeldada iseseisva Eesti üldist eluolu ja kultuuri kahe maailmasõja vahel tuues selle kohta näiteid.

Eesti ja II maailmasõda

1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailmas, Eestis ja isiklikus elus, selgitades põhjuse ja tagajärje seoseid ajaloosündmuste näitel.

2) Näitab, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis, ning teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler, selgitades nende mõju Eesti ajaloole.

3) Toob ka näiteid oma perekonnaloost. Nõukogude aeg ja Eesti taasiseseisvumine 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest Nõukogude ajal ja ajaloomälestistest, selgitades nende kultuuriloolist tähtsust. 2) Iseloomustab ENSV eluolu erinevates valdkondades, toob näiteid oma perekonnaloost ENSV ajal ja tunneb kodukoha paiku ja isikuid. 3) Teab Lennart Meri tähtsust ja põhjuseid, miks Eesti iseseisvuse taastamine sai võimalikuks 4) Teab mõningaid iseseisvumise taastamisega seotud sündmusi ja perekonnalugu.	
6.klass (ABC) Muinasaeg 1) Teab, et ajaloo periodiseerimine põhineb kokkuleppel, nimetab ajaloo perioode ja sündmusi, mis toetavad seda periodiseerimist, ning põhjendab oma valikut. 2) Kasutab ajaarvamise mõisteid õigesti ja toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutab igapäeva elu. 3) Kasutab ajaloomõisteid narratiivi loomisel asjakohases kontekstis 4) Teab ja esitleb kodukoha minevikulugusid muinasaja, sealhulgas muinasaja asulaid nagu Pulli ja Kunda Lammasmägi, ning kirjeldab nende tekkimise ja kujunemise põhjusi. 5) Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis, 6) Nimetab muinasaja perioode ja nende iseloomulikke tunnuseid, avastusi ja leiutisi 7) Seletab ja kasutab ajaloomõisteid õigesti kontekstis.	• Vanaaeg I ja II osa. Ajalugu 6. klassile. Autorid - Mait Kõiv, Milvi Martina Piir • https://www.worldhistory.org/map/ • Ajaarvamine: https://e-koolikott.ee/en/oppematerjal/27179-Ajaarvamine/248981 • Sajandite määramine: https://sisuloome.e-koolikott.ee/node/2195 • Ajalooga seotud mõisted: https://wordwall.net/et/resource/4723958/ajalugu/m%c3%b5isted-ptk-1-4-inimesed-ajas-5kl

VANAD IDAMAAD

1) Toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.

2) Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.

3) Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid ning oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat.

Mesopotaamia

1) Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu.

2) Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende tähtsust kultuuriloos.

3) Teab Mesopotaamia riiklikku korraldust ja kes oli Hammurapi.

4) Mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua selle kohta näiteid.

Vana Egiptus

1) Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.

2) Kirjeldab ajalooliste isikute olulisust kultuuriloos

3) Teab Egiptuse riiklikku korraldust ja ajaloolisi isikuid nagu Thutmosis III, Ramses II ja Tutanhamon

4) Kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel

5) Tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas ja astronoomias

6) Toob näiteid Egiptuse kujutavast kunstist ja püramiididest.

Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik

- 1) Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos.
- 2) Teab, et foiniiklased olid osavad meresõitjad ja kasutasid tähestikku
- 3) Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon.
- 4) Tunneb Vana Testamendi tähendust.

Vana-India ja Vana-Hiina

- 1) Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.
- 2) Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja sotsiaalsest rollist ühiskonnas.
- 3) Teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde,
- 4) Teab, mis on kastisüsteem
- 5) Toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest.
- 6) Mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei saa hinnata tänapäeva kontekstis.

VANA-KREEKA JA VANA-ROOMA

Vana-Kreeka

- 1) Kasutab ajaloomõisteid narratiivi loomisel õigetes kontekstides ja toob näiteid maailma ajaloo sündmustest ja protsessidest.
- 2) Tunneb Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaart, Ateena ja Sparta asukohti kaardil
- 3) Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon algas Kreeta-Mükeene kultuurist.

4) Kirjeldab erinevaid ühiskonnaelu vorme antiikajal, nende erisusi ja kultuurisaavutusi, sealhulgas kreeka mõtlejaid, olümpiamänge ja kunsti.

5) Teab, kes oli Aleksander Suur, ja selgitab tema vallutuste tagajärgi ning hellenismi mõju.

6) Iseloomustab erinevaid allikatüüpe ja nende usaldusväärsust, nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende tähtsust kultuuriloos

7) Selgitab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel

Vana-Rooma

1) Toob näiteid maailma ajaloos toimunud sündmustest ja protsessidest ning kasutab ajaloomõisteid õiges kontekstis, paigutades ajatelejele sündmusi ja ajaloo perioode õigete ajaühikutega.

2) Näitab kaardil tähtsamaid asukohti, nagu Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi ja Alpi mäestik.

3) Teab Rooma riigi tekkimist ja Romuluse tähtsust Rooma kultuuriloos.

4) Oskab paigutada Rooma linna asutamise aasta ajatelejele.

5) Selgitab Rooma vabariigi riigikorda, laienemist ja üleminekut keisririigiks, tuues välja Caesar'i ja Augustuse tähtsuse.

6) Kirjeldab, kuidas roomlased said Vahemere valitsejateks ja miks Rooma keisririik lõhenes.

7) Kasutab ajaloomõisteid, nagu patriitsid, plebeid, rahvatribuun ja gladiaator õiges kontekstis ning selgitab nende olulisust.

8) Toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust ning ajaloomälestiste tähtsusest kultuuriloos. 9) Mõistab vanaaja kultuuripärandi ja Jeesus Kristuse olulisust ajaloos	
--	--

III KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu III kooliastmes III kooliastmes käsitletakse valitud näiteid keskajast, uusajast ja olulisemaid suundumusi lähiajaloos. Õpitulemused: 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode; 2) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; 3) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; 5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; 7) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; 8) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; 9) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos; 10) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; 11) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 9.klassi lõpetaja: 1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu. 2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid. 3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte. 4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal. 5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas. 6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu. 7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele. 8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis. 9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust. 10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga. 11. Mõistab, kuidas inimese käsitlus on ajas muutunud.
---	---

12) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi; 13) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist; 14) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; 15) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani; 16) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel; 17) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; 18) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest; 19) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel; 20) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 21) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; 22) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval; 23) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval; 24) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda; 25) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;	12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi. 13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu. 14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana. 15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos. 16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos. Hindamine Õpilane õpib koostöös kaaslaste ja õpetajaga seadma endale õpieesmärgid ning andma tagasisidet oma ja kaaslaste teadmiste, oskuste, õppeprotsessile ja edendamisele õpitavas võõrkeeles, isegi kui eneseväljendusoskus on piiratud. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnete (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalisel hinnangul rõhutatakse eelkõige seda, mida õpilane on hästi teinud.
---	--

26) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist; 27) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; 28) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja; 29) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; 30) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; 31) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; 32) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.	
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
8.klass (ABC) https://projektid.edu.ee/display/OKMV/Ajalugu+8.+klass	
9.klass (ABC) https://projektid.edu.ee/display/OKMV/Ajalugu+9.+klass	

3.3 Ühiskonnaõpetus põhikoolis

II KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu II kooliastmes II kooliastmes käsitletakse sotsiaalseid suhteid, vabatahtliku tegevuse võimalusi ja tähtsust, demokraatia põhimõtteid, toimimist ja õpilase võimalusi selles osaleda ning töö ja tarbimise teemasid. Õpitulemused : 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt; 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest; 3) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid; 4) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi; 5) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena; 6) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust; 7) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi; 8) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud; 9) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal; 10) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel; 11) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades; 12) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot; 13) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid; 14) kasutab viitamist nõuetekohaselt; 15) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta; 16) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 6.Klassi lõpetaja: 1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. 2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. 3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. 4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti. 6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. 7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. 8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. 9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. 10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti. 11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada. 12. Käitub teadliku tarbijana. Hindamine Õpilane õpib koostöös kaaslaste ja õpetajaga seadma endale õpieesmärged ning andma tagasisidet oma ja kaaslaste teadmistele, oskustele, õppeprotsessile ja edenemisele õpitavas võõrkeeles, isegi kui eneseväljendusoskus on piiratud.
--	--

17) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud; 18) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda; 19) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest; 20) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida; 21) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult; 22) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt; 23) oskab oma aega ja tegevusi planeerida; 24) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest; 25) koostab eelarve etteantud piirides; 26) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid; 27) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.	Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalisel hinnangul rõhutatakse eelkõige seda, mida õpilane on hästi teinud.
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
6. Klass (ABC) Kõik ülaltoodud õpitulemused.	

III KOOLIASTE

Õpitulemused ja õppesisu III kooliastmes III kooliastmes käsitletakse ühiskonda, ühiskonnaelu valdkondi ja sotsiaalseid suhteid ning riigi ja valitsemisega seotud teemasid. Õpitulemused:	Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud 9.Klassi lõpetaja: 1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega. 2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
---	--

1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid; 2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid; 3) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid; 4) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 5) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 7) selgitab avaliku konkursi tähtsust; 8) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; 9) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist; 10) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; 11) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; 12) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale; 13) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; 14) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest; 15) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;	3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine. 4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. 6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas. 7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta. 8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest. 9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega. 10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost. 11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot. 12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt. 13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest. 14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. 15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt. 16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi. Hindamine Õpilane õpib koostöös kaaslaste ja õpetajaga seadma endale õpieesmärgid ning andma tagasisidet oma ja kaaslaste teadmistele, oskustele, õppeprotsessile ja edenemisele õpitavas võõrkeeles, isegi kui eneseväljendusoskus on piiratud.
--	---

16) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 17) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele; 18) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 19) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; 20) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; 21) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel; 22) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; 23) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga; 24) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; 25) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud; 26) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt; 27) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel; 28) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul; 29) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi; 30) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris; 31) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;	Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalisel hinnangul rõhutatakse eelkõige seda, mida õpilane on hästi teinud.
---	--

32) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 33) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist; 34) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit; 35) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas; 36) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.	
Õpitulemused klassiti	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)
9.Klass (ABC) Kõik ülaltoodud õpitulemused.	

3.4 Ajalugu gümnaasiumis

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

- 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
- 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
- 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
- 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
- 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 7) mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
- 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;
- 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

Hindamine

Gümnaasiumi ajaloo kursused on jaotatud kronoloogilis-temaatiliselt. Soovitav on läbida gümnaasiumi ajaloo kursused järgnevas järjekorras: Üldajalugu, Eesti ajalugu I, Eesti ajalugu II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III. Igal õpetajal on õigus kujunda kursuse hindamise tingimused iseseisvalt. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalises hinnangus tuuakse esile nii õpilaste hindeliste tööde positiivsed aspektid kui puudujäägid.

Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)

Õpikud:

Kõiv, Mait; Kaljundi, Linda; Laur, Mati; Tannberg, Tõnu. Üldajalugu. Tallinn: Avita, 2015.
Vahtre, Lauri; Laar, Mart. Eesti ajalugu gümnaasiumile. I osa. Tallinn: Maurus, 2013.
Vahtre, Lauri; Laar, Mart. Eesti ajalugu gümnaasiumile. II osa. Tallinn: Maurus, 2014.
Laar, Mart; Vahtre, Lauri. Lähiajalugu. I osa. Tallinn, Avita, 2014.
Laar, Mart. Lähiajalugu. II osa. Tallinn, Avita, 2016.
Laar, Mart. Lähiajalugu. III osa. Tallinn, Avita, 2017.

Muud soovituslikud materjalid:

Kättesaadavad kooli raamatukogus:

Kriiska, Aivar; Tvauri, Andres; Selart, Anti; Kibal, Birgit; Andresen, Andres; Pajur, Ago (toim). Eesti ajaloo atlas. Tallinn: Avita, 2007.

Lepik, Leida (toim). Ajaloo atlas gümnaasiumile. Tallinn: Regio, 2000.

Henriku Liivimaa kroonika. Kleis, Richard (tõlkinud); Tarvel, Enn (toimetanud ja kommenteerinud). Tallinn: Tänapäev, 2005.

Liivimaa provintsi kroonika. Balthasar Russow. Kivimäe, Jüri (tõlkinud ja kommenteerinud.); Maasing, Madis (toiminud). Tallinn: Tänapäev, 2022.

Kättesaadavad veebis:

Valik Vana-Kreeka ja -Rooma allikaid inglise keeles, mida saab kasutada vastavate teemade õpetamisel (võimalik tõlkida vajalikud kirjakohtad eesti keelde või lõimida inglise keele ainega): Perseus Digital Library: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/collections>

Valik ülesandeid teemade õppimiseks ja eriti kordamiseks: E-koolikott: <https://e-koolikott.ee/et>

I KURSUS (A,D,M)

Üldajaloo kursus (10. klass)

-teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;

-analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;

-toob näiteid riikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi;

-teab vana-, kesk- ja uusaegsete religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;

-tunneb vana-, kesk- ja uusaegseid kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;

-analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut vana-, kesk- ja uusajal, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;

Kõiv, Mait; Kaljundi, Linda; Laur, Mati; Tannberg, Tõnu.

Üldajalugu. Tallinn: Avita, 2015.

-analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust; -oskab rekonstrueerida vana-, kesk- ja uusajal elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta; -toob näiteid demokraatia kujunemisloost; -analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas alates uusajast.	
II KURSUS (A,D,M) Eesti ajaloo I kursus – keskaeg (10. klass) -toob näiteid ristiusu mõjust keskaegse Liivimaa, s.o Eesti ja Läti alade, ühiskonnaelu eri valdkondadele; -teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; -analüüsib ühiskonnaelu keskaegsel Liivimaal, lähtudes erinevast perspektiivist; -oskab seostada omavahel keskaegses Euroopas toimunud sündmusi Liivimaal toimuvaga; -analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutas siinset ühiskonda; -teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule; -toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest -mõjutustest; -toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis; -selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid.	Vahtre, Lauri; Laar, Mart. Eesti ajalugu gümnaasiumile. I osa. Tallinn: Maurus, 2013.
III KURSUS (A,D,M) Eesti ajaloo II kursus – uusaeg (11. klass)	Vahtre, Lauri; Laar, Mart. Eesti ajalugu gümnaasiumile. II osa. Tallinn: Maurus, 2014.

-analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid; -mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi; -toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele; -toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi; -analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; -selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; -teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; - mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis; -seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; -analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel; -toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis; - toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest; -selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute -ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid.	
IV KURSUS (A,D,M) 20. sajandi ajaloo I kursus (11. klass) -analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani;	Laar, Mart; Vahtre, Lauri. Lähiajalugu. I osa. Tallinn, Avita, 2014.

-analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide lagunemise põhjused; -teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; -analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; -analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda; -võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; -analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; -selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid.	
V KURSUS (A,D,M) 20. sajandi ajaloo II kursus (12. klass) -analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; -analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused; -analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; -analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni; -analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; -toob näiteid 20. ja 21. sajandi ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;	Laar, Mart. Lähiajalugu. II osa. Tallinn, Avita, 2016.

-võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; -analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; -analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda; -analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arengujooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; -selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid.	
VI KURSUS (A,D,M) 20.–21. sajandi ajaloo kursus (12. klass) -analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; -analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused; -analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; -analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni; -analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; -toob näiteid 20. ja 21. sajandi ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; -võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; -analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; -analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;	Laar, Mart. Lähiajalugu. III osa. Tallinn, Avita, 2017.

-analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; -selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid.	
---	--

3.5 Perekonnaõpetus gümnaasiumis

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud: 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud; 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega; 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi; 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest; 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja terviseiga seotud info ja abivõimaluste leidmisel; 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise; 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust; 8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse; 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele; 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises; 11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega; 12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.	Hindamine: Igal õpetajal on õigus kujunda kursuse hindamise tingimused iseseisvalt. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalisel hinnangul tuuakse esile nii õpilaste hindeliste tööde positiivsed aspektid kui puudujäägid.
---	--

Õpitulemused: Järgime etteantud soovitusi: https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211454797	Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid) https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211454797
---	--

3.6 Ühiskonnaõpetus gümnaasiumis

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi; 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon; 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega; 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana; 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes; 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

Hindamine

Igal õpetajal on õigus kujunda kursuse hindamise tingimused iseseisvalt. Õpilane saab tagasisidet lisaks hinnetele (5,4,3,2,1,X) ka sõnaliselt klassis või numbrilise hinde kirjeldusena. Sõnalises hinnangus tuuakse esile nii õpilaste hindeliste tööde positiivsed aspektid kui puudujäägid.

Õppematerjalid (õpikud, töövihikud, õppefilmid, lingid)

Raudla, Heiki. Ühiskonnaõpetus. I osa. Tallinn: Avita, 2013.

Raudla, Heiki. Ühiskonnaõpetus. II osa. Tallinn: Avita, 2012.

Muud soovituslikud materjalid:

Kättesaadav kooli raamatukogus ja veebis:

Eesti Vabariigi põhiseadus (erinevad trükid)

I KURSUS (A,D,M)

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;

Raudla, Heiki. Ühiskonnaõpetus. I osa. Tallinn: Avita, 2013.

3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased; 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana; 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust; 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele. Ühiskond ja selle areng 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid; 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima; 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust; 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust; 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale; 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu; 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.	
II KURSUS (A,D,M) Majanduse toimimine 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;	Raudla, Heiki. Ühiskonnaõpetus. II osa. Tallinn: Avita, 2012.

- 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale; 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
- 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

- 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
- 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Kommunikatsioon, infopädevus

- 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Õppekäigud:

Linnamuuseumi programmid

Kumu – materjalide kehakeel, konfliktid ja kohandumised

Kadrioru Kunstimuuseum – kunstiga kiusamise vastu

Tervisemuuseumi programmid

Tallinna Kirjanduskeskus – Laste rõõmud 100 aastat tagasi; varjatud jõulud

Tartu mänguasjamuuseum - vanad head õuemängud

Rannarahvamuuseumi veebruari eriprogramm – Eesti elu hoieldes

Kujundatavad üldpädevused: 1. Kultuuri -ja väärtuspädevus 2. Sotsiaalne-ja kodanikupädevus 3. Enesemääratluspädevus 4. Õpipädevus
Suhtluspädevus

6. Matemaatika -loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus 7. Ettevõtlikkuspädevus 8. Digipädevus

Teemad: Elukestev õpe ja karjääri kujundamine 2. Keskkond ja jätkusuutlik areng 3. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus 4. Kultuuriline identiteet

5. Teabekeskkond ja meediakasutus 6. Tehnoloogia ja innovatsioon 7. Tervis ja ohutus 8. Väärtused ja kõlblus

